

Rossihniuse eestikeelsetest kirikukäsiraamatutest

Külli Prillop

Saksamaalt pärit Joachim Rossihnius tegutses Eestis 17. sajandi I poolel, aastail 1622–1645. Liivi sõja algusest oli möödunud umbes sama palju aega, kui praegu on möödas II maailmasõjast. Pidevate sõdade tõttu olid 75% Eesti aladest tühjad, rahvaarv oli langenud 100 000-le. Mõisate reduktsiooni ja pärisorjuse kaotamiseni jäi veel mitukümmend aastat.

Rossihnius kuulutas eestlastele jumalasõna ühtekokku 23 aastat: esialgu Lääne-Eestis, hiljem Tartu linnas ja maakonnas. 1632. aastal andis ta välja kaheosalise tartueestikeelse kirikukäsiraamatu, mille evangeeliumide ja epistlite osa on vanim teadolev eestikeelne perikoobitõlge. Käsiraamatu teiseks osaks oli katekismus.

Ainukest Eestis leiduvat Rossihniuse teoste eksemplari säilitatakse TLÜ Akadeemilises Raamatukogus (raamat on digiteeritud ja veebis loetav, nt www.etera.ee kaudu). Selles on kokku köidetud mõlemad osad, lõppu veel käsikirjaline Jeesuse Kristuse kannatuse lugu ja 45 proosavormis kirikulaulu.

Esimene Rossihniuse kirikuraamatute uurija oli Heinrich Rosenplänter, kes neid 1816. aastal „Beiträge“ 5. vihikus tutvustas (vt <https://dspace.ut.ee/handle/10062/3625>, lk 13 jj). Muu hulgas esitas Rosenplänter rea Rossihniuse sõnu, mida ta tollastest sõnaraamatutest polnud leidnud ja mille osas tekkis tal küsimus, kas need kuulusid algupärasesse eesti keelde või mitte. Selles loendis oli tal ka näiteks *höimlane* 'sugulane' ja *väärama* 'võitma'.

Pärast Rosenplänteri avaldatud tutvustust läksid Rossihniuse kirikuraamatud jäljetult kaduma. 1896. aastal Riias arheoloogide kongressil viibinud Martin Lipp leidis need uuesti Riia Linnaraamatukogust. Õpetatud Eesti Selts andis 1898. aastal välja uustrüki, sh käsikirjalised osad. 1901. aastal leiti Riias veel üks Rossihniuse raamatute köide. See sisaldab trükituna ka Jeesuse kannatuslugu.

Vanade kirikuraamatute uurijaid on ikka paelunud küsimus, kas Rossihnius ja Stahl tõlkisid piiblikatkendeid ise või olid neil ehk kasutada mingid veelgi varasemad tõlked. Näiteks Uku

Masing on tekste võrreldes oletanud, et üks esimesi tõlkijaid võis olla eestlasest koolipoiss Hans Susi. Vähem hüpoteetilised, aga niisama huvitavad on Rossihniuse sõnavara käsitlused.

Kirjandus

Alvre, Paul 2002. Mõnda Joachim Rossihniuse keelekasutuse eripärast. – Emakeele Seltsi aastaraamat 47, lk 39–45.

Kingisepp, Valve-Liivi; Habicht, Külli; Prillop, Külli 2002. Joachim Rossihniuse kirikumanuaalide leksika. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele õppetool.

Masing, Uku 1999. Eesti vanema kirjakeele lood. Tartu: Ilmamaa.

Paul, Toomas 1999. Eesti piiblitõlke ajalugu. Tallinn: Emakeele Selts.

Ross, Kristiina 2000. Tõlketehnilisi küsimusi eesti kirjakeele algusaegadest: teine käsk. – Keel ja Kirjandus, nr 11, lk 781–795.